

Ms/49

Észrevételek az MRP tervezethez

Általános megjegyzések

- a.) Az MRP csak egyik lehetséges formája a privatizálásnak, célszerűtlen a többtől függetlenül kezelni. (Mellékesen: az MRP-ben nem "részvételről" - patricipációról - hanem "részvény-vételről" van szó!)
- b.) Az állami termelő-vállalatoknál privatizálhatók (önállósíthatók) tevékenységek és részlegek. /Tevékenységek: a fő folyamattól függetleníthető (gyártmány-gyártás) tervezés; piackutatás, kereskedelmi tevékenység, takarítás, fordítás, karbantartás, stb. A részlegek: önálló működésre képes szervezeti egységek./

A tevékenységek önállósítása is szükségessé tehet segítséget (helység, eszközök kedvezményes bérlete, lizing útján átadása); az önállósuló dolgozóknak meghatározott ideig (1-3 év) adócsökkentés, a TB-járulék átvállalása stb., de nem feltétlenül igényel a tőkevásárláshoz hitelt; mert a tevékenységnek az esetek jelentős részében nincs jelentős tőke-igénye. A részlegek megvásárlása több módon is történhet; az egyéni (bel- és külföldi) vásárlón kívül a dolgozók is jelentkezhetnek vevőként, KFT-t vagy más társasági formát választva. Az egyik lehetséges társasági forma az MRP.

A részlegek úgy is a dolgozók tulajdonába kerülhetnek, ha a vállalattal (jogutódjával) közös KFT-t aláítanak, s

ehhez a (volt) vállalat adja apportként a gépeket, berendezéseket, vagy azok egy részét. A gépeket, berendezéseket a dolgozók - esetleg az ugyancsak tervezett Egzisztenciális Alap segítségével - maguk is megvehetik. Ez egyszerűbb konstrukciónak ígérkezik, mint a Munkavállalói Részvételi Programban kifejtett megoldások.

Minden esetben nyitva maradt azonban a kérdés: a (volt) vállalat adósságaiból mekkora hányad terhelhető az új, önállósuló egységre és milyen feltételekkel?

c.) Az állami tulajdonú szolgáltató vállalatoknál (AFIT, GELKA és utód vállalataik, állami fodrászat, stb.) az ott lekötött tőke nagysága lehet az egyéni vagy társas magántulajdonba adás módjának meghatározója. (Pl. a kis Gelka-szervízeknél, a fodrászoknál, stb. nincs érdemleges tőke; ami van, az esetleg némi hitellel támogatott készpénzvásárlásra is felajánlható. (A nagyobb probléma itt a helységbérlet, ami -esetleg - önkormányzati preferencia-nyújtást tehet szükségessé.) Az autójavítóknál már többnyire jelentősebb a lekötött tőke- itt az említett társasági formák, köztük az MRP konstrukció is célravezető lehet. (Sőt, e szolgáltató cégeknél van igazán jövője az MRP-nek, ahol a dolgozók teljesen felvásárolhatják a vállalatot!)

d.) Az MRP, mint a tervezetben kizárólagosan kezelt privatizációs forma mellőzi a belkereskedelem tervezett privatizációját. Kétségtelen, hogy az élelmiszer- kiskereskedelemben az egyéni-családi vállalkozások jelentik a legjobb megoldást. A szakosított bolthálózatok (láncok) esetében (mint a villamosági, vas-műszaki, gyógynövény,

vegyiáru, stb.) ahol a speciális szaktudás mellett a kiépült hálózat is piaci értéket jelent, ugyancsak tere lehet a dolgozói tulajdon különféle formáinak. Az MRP révén tulajdonossá válás ígéretes megoldás; s a relatíve kis tőkeérték következtében a dolgozók relatíve nagy hányada válhatna tulajdonossá.

- e.) Általános és kardinális problémája a tervezetnek - mint ahogy a fentiekből is talán kitűnik -, hogy
- nem a tőkeértékből kiindulva vizsgálja a dolgozói tulajdon lehetséges módozatait, hanem úgy véli, az MRP-vel általános receptet adhat
 - ebből következően a privatizáció konkrét eseteire tulajdonképpen spekulatív, életidegen megoldásokat kínál.

Megjegyzések a tervezet részleteihez

- a.) Meggyőződésem, hogy az MRP - mint a privatizáció egyik módja - fontos forma lehet a dolgozók tulajdonossá tételében.

Az ily módon - dolgozói részvényekkel - felvásárolható vállalati kör azonban

- a jelenleginél sokkal pontosabb specifikációt kíván, és
- minden konkrét esetben annak mérlegelését, hogy az MRP vagy pedig más forma alkalmasabb, és mind a dolgozók, mind a gazdaság számára előnyösebb tulajdonforma-e.

b.) A kiindulópont nem lehet célszerűen az a (spekulatív) normatíva, hogy ha a dolgozók legalább 50 %-a megvásárolná a vagyon legalább 10 %-át, akkor az állami tulajdon 30 %-ára kedvezményes vásárlási lehetőséget kaphatnának az MRP keretében.(6. old.)

Ez az elképzelés valószínűleg azon a feltételezésen alapul, hogy az állami nagyvállalatokért versengő vevők mellett lehetőséget kell adni a dolgozók (rész) tulajdonossá válásához is.

A realitás azonban inkább az, hogy a csődbemenő, a recesszió miatt leépülésre kényszerülő termelő-vállalatoknál módot kell adni a dolgozóknak arra, hogy egyes, önállóan is életképes (vagy azzá tehető) tevékenységeket, részlegeket - a saját kockázatukra - tulajdonba vehessenek és tovább működtessenek. Ez tehát nem a (jó) vállalatban részvény-vásárlási lehetőséget jelent, hanem sokkal inkább egyfajta munkahely-vásárlást a maguk számára.

A szolgáltató - és kereskedelmi vállalatoknál - ahol a dolgozók személyes munkavégzése messzemenően kihat az egység és cég eredményére - lehet igazán szó részvétel-vásárlásról. Ennek megfelelően az MRP alapkonceptiója lényeges átdolgozásra szorul; mint már jeleztük, elsődlegesen az eladásra szánt tőkeértéktől függően. Más megoldást kíván a nagyvállalatnál a rész-tulajdon vásárlás; mást a termelő-vállalatok egyes részlegeinek (akár MRP formájában történő) teljes megvétele; mást a szolgáltató és kereskedelmi vállalatok teljes vagy rész-tulajdonlása és ismét mást a bérlet (lizing) formák.

c.) Hazai viszonyok között - amikor nincs mód a nyugdíj-alapok tőkésítésére, mint a felvásárláshoz létező, közös tőkére, s a dolgozók saját megtakarításainak érdemleges bevonására (USA) - rendkívül bonyolult az MRP finanszírozási konstrukciója. Ez tükröződik a tervezetben is, illetve a tervezet még valószínűleg a szükségesnél is bonyolultabbá teszi. Mindenek előtt kérdéses az MRP Szervezet közalapítványi jogállása. Úgy tűnik, ezt az adókedvezményekhez hozzájutás érdekében javasolja a Szakértői Munkaközösség. Az MRP azonban nem non-profit szervezet, hanem üzleti vállalkozás, amit helytelen lenne a közalapítványi jogállással félreérthetővé tenni. (Mint üzleti vállalkozás természetesen csődbe is mehet, aminek feltehetően mások a gazdasági konzekvenciái, mint egy közalapítvány megszűnésének.) Az elképzelt - és helyesen javasolt - adókedvezményekhez sok más módon is hozzá lehet juttatni az új vállalkozásokat.

Hasonlóan túlbonyolítottnak tűnik az MRP Tulajdonosi Szervezet és feltételezett feladatköre. A Tulajdonosi Szervezet felállításában hasonlíthat bármely közösségi képviselőkhöz (pl. társasházak). Felsorolt feladatai (15-16. old.) körül semmiképpen sem bízám rá a megvalósíthatósági tanulmány elkészítését - ezt profi jogi-pénzügyi szakértőktől (ilyen feladatokra szakosodó cégektől) célszerű megrendelni. Hasonló a helyzet az üzleti terv készítésével, az adásvételi szerződések megkötésével, stb. A "házilagos" tervek, szerződések jogi-pénzügyi hibái beláthatatlan tömegű peres eljáráshoz vezetnének.

A megvalósíthatási tanulmányt, az üzleti terveket nem a Tulajdonos Szervezet feladatává kellene tenni, hanem a hitelt folyósító banknak kell igényelnie az ügyféltől, amit az a Bank igényei szerint elkészített.

A bérezés, az érdekeltségi rendszer kialakítása ismét attól függ, hogy teljes tulajdonbavétel történik-e (ekkor mindez magánügyük) vagy pedig csak résztulajdonlásra kerül sor. Az átalakuláskor (tulajdonbavételkor) a munkahelyüket elvesztő dolgozóknak a normatívtól eltérő foglalkoztatáspolitikai jellegű támogatását, a vállalat ezirányú kötelezettség vállalását már most, a következő évre érvényes kollektív szerződésben célszerű rögzíteni, függetlenül attól, hogy a dolgozók milyen konkrét ok miatt vesztek el munkahelyüket. (Más kérdés, hogy az ÁVÜ-nek minden eladás esetén figyelembe kellene vennie és az eladási ár egy részéből finanszíroznia az elbocsátásokkal felmerülő költségeket.)

S végül egy, az alapítással kapcsolatos mellékkérdés: az MRP részletes alapszabályára vonatkozóan miért írhat elő a Munkaügyi Minisztérium külön követelményeket? (Ismét: teljes és résztulajdonlás problémája, továbbá: mi indokolja a munkaadókra és munkavállalókra vonatkozó normatív szabályozás helyett a speciális szabályozást?)

- c.) Az MRP finanszírozásának kérdései a tervezetben többhelyütt is szerepelnek (privatizációs hitel felvétel 6. old.; részvétel tőkeemeléssel, 8. old.; egyéb részvételi módok 9. old.; az MRP pénzügyi vonatkozásai 16-17. old.).

Az első probléma, hogy a tervezet nem vesz tudomást a privatizálási programban szereplő más konstrukciókról, s nem tisztázza az MRP és a többi elképzelt mód - mindenek előtt az Egzisztencia-alap - közötti különbségeket. Holott éppen az Egzisztencia-alap sok szempontból előnyösebb feltételeket teremt, mint az MRP, és ezzel számos vonatkozásban leszűkíti az MRP hatókörét. Minthogy a magyar gazdaságban alapvetően az állami tulajdon aktív decentralizálásáról és egyéni vagy társas magántulajdonba adásáról van szó, s ezt az Egzisztencia-alap és a külföldi segítség finanszírozná, pillanatnyilag jóval kevesebbet, inkább csak pótmegoldást kínál az MRP a változatlan alaptőke esetén legfeljebb 50 %-os munkavállalói részvényvásárlási joggal (7. old.); a már új, természetes tulajdonosoknál a dolgozók közös hitelfelvételén alapuló tőkeemeléssel (8. old.). (Egy részlet-megjegyzés: a SEED, illetve a Hungarian-American Enterprise Fund két különböző cég!)

A program - a sokféle részlet ellenére - végülis nem tudja világosan körvonalazni a finanszírozás forrásait. Magam célszerűnek tartanám, ha az MRP a nemzetközi hitelforrásokra alapozódna (amihez természetesen megfelelő, a bankok által jóváhagyott üzleti tervek esetén lehet csak hozzájutni.) Ilyen módon lehet szó a kedvezményes kamatról, részletfizetési kedvezményekről - ezeket fedezhetnék, vagy ezekre vállalhatnának garanciákat a vállalkozás-élénkítéshez felajánlott nemzetközi hitelek. (A helyi adómentes hozzájárulások, adományok feltételezése (19. old.) elfelejthető illuzió.)

d.) Az MRP hatásainak számbavételénél a program feltételezi, hogy az az állami tulajdonban lévő vagyonrészek 30-35 %-át képviselő vállalatoknál valósítható meg, s az állami tulajdon 9-10 %-a kerülhet ebben a formában munkavállalói tulajdonba (19-20. old.).

Valószínűnek látszik, hogy a kormány szélesebbkörű privatizációs törekvéseinek sikere esetén az MRP hatása még ennél is szerényebb lesz.

Ennek ellenére feltétlenül helye van a privatizációs megoldások sorában. Két alapvető hatását tartom megkülönböztetendőnek:

- A tulajdonos-váltás során bizonyos területeken (szolgáltatások) elősegítheti az eddigi állami tulajdonú egységek teljes dolgozói tulajdonbavételét (amennyiben versenyképes lesz már privatizációs módokkal);
- Az aktív szervezeti decentralizáció során módot ad az önállósítható tevékenységeket, egységeket működtető dolgozóknak a tevékenység, egység továbbműködtetésére, a létező piaci kapcsolatok, a gépek, berendezések továbbműködtetésére, a munkahelyek többségének megőrzésére.

E hatásokhoz képest jóval szerényebb a programban megfogalmazott cél: a nagyobb egységekben résztulajdonossá válás, illetve a dolgozók kollektív hitelfelvétele a tőkeemelés érdekében. Ezek is lehetséges célok, a hangsúlyt azonban a két alapvető hatásra kellene helyezni, s a programot ennek szolgálatába állítva kellene kidolgozni.

Budapest, 1990. szeptember 6.

(dr. Laky Teréz)